

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті визначені критерії та рівні сформованості громадянськості молодших школярів.

Аннотация. В статье определены критерии и уровни сформированности гражданственности младших школьников.

Annotation. In the thesis the criteries and levels of forming publicity of junior pupils were defined.

При розробці методики діагностики громадянськості молодших школярів ми виходили з того, що вона є фундаментальною інтегративною якістю особистості, тому поставили за мету: по-перше, дослідити весь комплекс основних громадянських якостей особистості; по-друге, визначити сформованість кожної якості за виділеними критеріями; по-третє, здійснювати комплексну оцінку громадянськості, використовуючи комплекс методів.

У ході діагностики ми використовували теоретичну модель процесу виховання громадянськості молодших школярів, розроблену нами на основі методологічного аналізу.

Таблиця 1

Теоретична модель процесу виховання громадянськості молодшого школяра

Структурні компоненти	
Афективний	ставлення до Батьківщини; ставлення до праці; ставлення до рідної мови; ставлення до природи громадянські чесноти (чесність, відповідальність, совість, доброта, толерантність); гуманні почуття патріотичні почуття правові почуття (повага до закону, почуття вини за протиправні дії).
Когнітивний	розуміння таких понять, як держава, конституція, народ, нація, громадянин; знання та повага до Конституції як основного документа, за яким живе держава; знання прав та обов'язків дітей; знання і визнання традицій і звичаїв свого народу; знання державної мови та послугування нею у всіх сферах життя і побуту.
Аксіологічний	уявлення індивіда про свої якості, оцінку самого себе, власні можливості, особистий статус серед інших людей; порівняння своєї поведінки, аналіз власних вчинків, їх наслідків;

	визнання школярем рівноправності всіх націй і повага до представників усіх етносів, що проживають в Україні, та їхніх мов; усвідомлення себе як громадянина України; потреба у дотриманні правових норм суспільства.
Праксеологічний	ініціативність, здатність до самореалізації; участь молодших школярів в органах самоуправління та інших громадських організаціях.

Як уже було визначено, процес виховання громадянськості становить єдність визначених компонентів, пов'язаних структурно-логічними зв'язками: афективного, когнітивного, аксіологічного та праксеологічного. Кожен з означених компонентів знаходить своє підтвердження у змісті та специфіці навчально-виховного процесу.

У процесі проведення дослідно-експериментальної роботи ми використовували комплекс спеціально розроблених та адаптованих засобів збирання матеріалу: довготривале спостереження за дітьми у різних видах діяльності та спілкуванні; бесіди з дітьми, батьками, вчителями, анкетування, інтерв'ю; спостереження, зафіксовані методом фотографічного запису, тобто так, як вони відбувалися в дійсності.

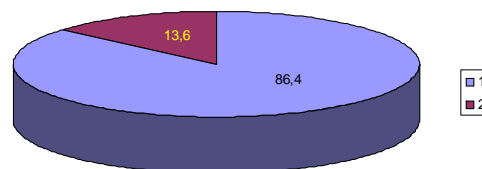
Складовою громадянськості взагалі і афективного компонента зокрема є *ставлення до Батьківщини, ставлення молодших школярів до праці, любов і дбайливе ставлення до рідної мови та ставлення до природи рідного краю*. Нас цікавило і те, на якому рівні знаходяться у молодших школярів *гуманні почуття* (любов до людини, повага і піклування про неї, доброта, ненависть до зла).

Відповіді показали, що практично у всіх дітей розвинене почуття родини. Незалежно від того, у якій родині виховується дитина, до своїх рідних вона ставиться з любов'ю, турбується про них. Про це написали у своїх анкетах всі учні.

Нас цікавило також настільки у школярів розвинені *громадянські чесноти*, їхня здатність жити і працювати в колективі однолітків, вболівати за них, радіти їхнім успіхам.

Діаграма 1.

Показники розвитку афективного компонента

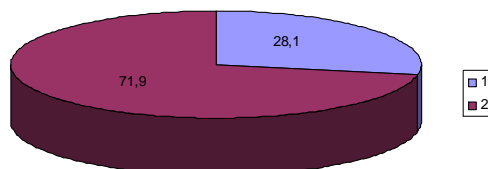
Отримані дані засвідчують те, що афективний компонент у структурі громадянськості молодшого школяра є найбільш розвиненим. Це відповідає їхнім віковим особливостям.

У процесі проведення констатуючого експерименту нас цікавило і те, на якому рівні знаходиться у молодших школярів розвиток *когнітивної* сфери. Насамперед нас цікавило, чи розуміють і розмежовують молодші школярі такі поняття як держава, суспільство, народ, нація, громадянин. Як показало анкетування, школярі досить схематично розуміють ці поняття.

У контексті нашого дослідження нас цікавило, на якому рівні розвитку знаходяться у молодших школярів знання прав і обов'язків дітей. Результати анкетування показали, що школярі знають далеко не всі права і обов'язки, часто плутають їх з іншими поняттями. До основних прав відносять: „право на життя”, „право на відпочинок”, „право на навчання”. Слід відзначити, що переважна більшість дітей (83.6%) не знають своїх прав, або ж знають лише одне. Лише 16.4% назвали три або більше.

Діаграма 2

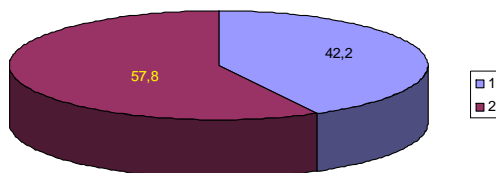
Показники розвитку когнітивного компонента

Експериментальні дані засвідчують, що лише 28.1% молодших школярів володіють необхідними знаннями, що торкаються основних громадянських понять, необхідних для молодшого школяра, та мають відповідний рівень правової культури.

Вивчаючи стан сформованості **аксіологічного** компонента громадянськості молодшого школяра, ми в першу чергу вивчали, наскільки адекватно молодші школярі оцінюють самих себе і власні можливості, чи усвідомлюють вони себе громадянами України, чи розвинена у них потреба у дотримання правових норм.

Діаграма 3

Показники рівня сформованості аксіологічного компонента

Експериментальні дані показують, що більшість школярів (42.2%) спроможні адекватно оцінити свої і чужі вчинки та їх наслідки, що отримані знання стали надбанням свідомості.

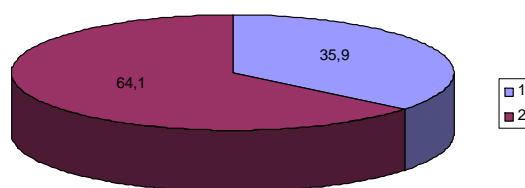
Громадянська позиція молодших школярів проявляється через усвідомлення ними необхідності особистої участі у громадянській діяльності, відповідальне ставлення до обраної чи дорученої справи (завдання). Активне включення у багатогранні відносини за ініціативою самої особистості, активна протидія негативним явищам, спрямованість дій та їх результатів на духовне вдосконалення інших людей – все це свідчить про сформованість **праксеологічного** компонента громадянськості особистості молодшого школяра. Нас насамперед цікавило те, чи беруть участь молодші школярі в організації життя класного колективу, а точніше, – в органах самоврядування. Адже самоврядування тісно пов'язане з поняттям саморегуляції – здатністю людини вдумливо керувати своєю діяльністю; вміння

планувати, ставити перед собою цілі й вибирати адекватні методи їх досягнення; здійснювати вибір рішення, контролю й оцінювання результатів своїх дій. Самоврядування – це не гра у дорослість, це серйозна копітка праця як педагога, так і учнівського колективу. Участь в органах самоврядування допомагає молодшому школяреві виявити себе як особистість, індивідуальність; прислухатися до думки кожного, брати за основу його інтереси й потреби; розвивати почуття відповідальності, громадянської самосвідомості; розвивати навички спілкування.

Наступне, що нас цікавило – це ступінь розвитку організаторських і виконавських умінь та навичок.

Діаграма 4

Показники рівня сформованості праксеологічного компонента

Таким чином, за допомогою констатуючого експерименту нам вдалося отримати дані про рівень сформованості праксеологічного компонента. 64.1% молодших школярів засвідчили про те, що вони оволоділи певними виконавськими та організаторськими вміннями та навичками, вміють застосовувати отримані знання, керуватися ними у власній практичній діяльності.

Зафіксована сформованість усіх чотирьох компонентів громадянськості впливає на стійкість даного особистісного утворення, яке характеризується як здатність особистості визначати своє життєве кредо, одержувати задоволення від виконання громадянського обов'язку, від здійснення важливих, добрих справ, зберігати та реалізовувати власну позицію за різних умов, долати труднощі, удосконалювати громадянські якості і власну поведінку.

Література:

1. *Боришевський М.Й.* Духовні цінності в становленні особистості-громадянина //Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144-150.
2. *Сухомлинська О.В.* Громадянськість як феномен виховання //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб.наук.праць. – К., 1999. – №4. – С.20-25.
3. *Чорна К.* Громадянське виховання – нагальна потреба України //Освіта України. – 2000. – №51/52. – С.5.

УДК 371.132

В.А. Гончарук

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА ДО ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ НАРОДОЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПЕРІОД З ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ДО КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. В статті розповідається про підготовку майбутніх учителів-словесників до здійснення експедиційної роботи з учнями загальноосвітньої школи та розкривається проблема пошуково-дослідницької народознавчої роботи у період